

Samtaleterapi med domfældte udviklingshæmmede virker

Identitet ♦ Domfældte udviklingshæmmede får ikke noget ud af samtaleterapi. Sådan var holdningen for 10 år siden, da psykolog Tove Svendsen gav sig i kast med opgaven ved et tilfælde. I dag, mange terapisaftaler senere, mener psykologen, at hun har gjort påstanden til skamme og blandt andet være med til at forhindre, at domfældte udviklingshæmmede begår ny kriminalitet.

”Jeg vil bare gerne have det bedre.” Sådan sagde én af de domfældte udviklingshæmmede til psykolog Tove Svendsen en dag, han var til terapisaftale på hendes kontor i det nordlige Århus, mens han skuede ud ad vinduet.

Tankevækkende, synes hun:

”De udviklingshæmmede har det som oftest rigtig dårligt, når jeg møder dem første gang. Der er kun få, som for alvor har forsøgt at forstå, hvem de er, og hvordan de har det. De domfældte har enten et meget lille eller slet ikke noget netværk, der hjælper dem, og som de har tillid til udover de professionelle. Det er et kæmpe problem. Derfor er det vigtigt at få en relation til mig, som bygger på en tillidsfuld kontakt. Den opstår, fordi jeg er anerkendende og respektfuld og oprigtigt interesserer mig for, hvad de tænker.”

Samtaler ved et tilfælde

Ved et tilfælde begyndte Tove Svendsen i 1997 at have samtaler med især udadreagerende og dømt udviklingshæmmede. Hun fik en sag, hvor mange havde givet op. Det var reelt sidste udvej.

En ung kvinde, som var idømt anbringelse for ildspåsættelse, havde smad-

ret inventaret på sit bosted og udøvet hærværk mod personalets biler. Her begyndte terapiforløbet:

”Samtalerne blev åbningen til et fantastisk område for mig,” fortæller Tove Svendsen.

Den unge kvinde skar i sig selv og var selvmordstruet. Men efter tre måneders samtaler stoppede hun med at gøre skade på sig selv. Kvinden havde et dårligt sprog, men også det ændrede sig stille og roligt, som tiden gik.

”Da kvinden begyndte at mærke, at hun havde en god relation til mig, og jeg anerkendte hende, for den hun var, åbnede hun sig. Og langsomt skete der en god udvikling med hende både følelsesmæssigt, sprogligt og kognitivt. Jeg så, at hun havde det meget dårligt, og selvom jeg tænkte, at hendes adfærd ikke var hensigtsmæssig, lod jeg hende mærke, at hun var god nok,” husker Tove Svendsen.

I dag har kvinden et godt sprog og går på biblioteket og låner bøger. Hun er ikke længere udadreagerende, og hendes dom er ophævet. Kvinden lever en helt anden tilværelse end tilbage i 1997, selvom hendes liv næppe nogensinde bliver ukompliceret.

Ren hygge eller teoretisk funderet arbejde?

Siden dengang har Tove Svendsen arbejdet med at udvikle metoder og en model for samtaler med udviklingshæmmede; et hidtil stort set udforsket område inden for psykologien. For forløbet med den unge kvinde gjorde, at det hurtigt rygtedes, at samtaleterapi har et stort potentiale, og at Tove Svendsen var ’god til de kriminelle og ildspåsætterne’.

Gennem godt og vel ti år har Tove Svendsen haft op til 15 domfældte udviklingshæmmede i terapi i to- til treårige forløb. De fleste, bemærker hun, har ikke efter samtalerne begået ny kriminalitet.

Men, hvad er det, som Tove Svendsen kan og gør? Hun ryster på hovedet og smiler, når man spørger, om hun kan trylle, eller om samtalerne ikke blot bærer præg af ren hygge?

”Når jeg har terapi med en dømt udviklingshæmmede, har det absolut intet med hverken hokus pokus, hygge eller rundbordssamtaler at gøre. Arbejdet er meget velfunderet. For efter de første samtaler, jeg havde, begyndte jeg i høj grad at knytte min praksisviden til nyere udviklingspsykologiske teorier kombineret med en systemisk tankegang,” forklarer hun.

Relationer helt essentielle

Med afsæt i udviklingsteoriene påpeger Tove Svendsen, at det er helt centralt for de domfældte udviklingshæmmede, at de næsten ikke har haft nære og tilidsfulde relationer af blivende karakter i deres liv. Det medvirker til, at deres udvikling er gået skævt.

For mange af de domfældte udviklingshæmmede kommer fra svage familier med vold, druk, seksuelt misbrug og skænderier. Flere af dem er måske også opvokset på institution, hvor det har været knapt med relationer til andre mennesker. Tove Svendsen mener, at man i mange år har forsømt at være opmærksom på, hvilken essentiel betydning det har for mennesker at have relationer.

Det er nemlig gennem følelsesmæssige relationer til andre mennesker, at vi udvikler os. De domfældte udviklingshæmmede har ikke haft disse relationer som børn – og mange af dem har heller ikke fået det som unge og voksne. En af konsekvenserne kan blive, at man kommer til at fremstå som funktionel retarderet ofte med udadreagerende adfærd.

”Når jeg møder en domfældt udviklingshæmmede til den første samtale, har han eller hun oplevet mange svigt. Derfor handler det om for mig at være meget tålmodig og skabe en relation. De skal finde ud af, at jeg bliver her. Jeg kobler mig på, hvor de er. Derfor er jeg også parat til at tale om alt lige fra fodbold til Sølund Festival, hvis det er det, de gerne vil tale om. Nogle af dem spørger undrende, om jeg virkelig gider tale med dem,” siger hun.

Af og til tegner både Tove Svendsen og den udviklingshæmmede for at illustrere det, de taler om. På den måde husker de udviklingshæmmede tingene bedre. De kigger også på fotografier af gamle bosteder og på personer, de holder af eller har mistet.

Sorg fylder meget

Senere i terapiforløbene bliver der ofte kredset om den store sorg, mange udviklingshæmmede føler, og som ingen har talt med dem om. Ikke blot sorg over at have mistet en kæreste eller et familie-medlem. De sørger også over manglende

relationer og over ikke at have boet hjemme. De bærer på en stor sorg over det liv, som de gerne vil have, men som de ikke får.

”De sørger over helt almindelige ting, som ikke at have en kæreste eller nogle at fejre jul med. Eller det kan være problemer med personalet. Eller at de frygter, at andre ser ned på dem. Det er alt sammen store tanker at bære rundt på, og som de måske aldrig har talt med andre om før,” forklarer Tove Svendsen.

Flere handlemuligheder

Flere af Tove Svendsens klienter har udadreagerende adfærd og kriminelle handlinger bag sig.

Én af grundene til, at nogle for eksempel vælger at sætte ild til noget, kan skyldes et stort følelsesmæssigt pres, som de ikke på andre måder kan give udtryk for. Eller et råb om hjælp, fordi de ikke er blevet hørt. De domfældte har et begrænset antal handlemuligheder. Så når de sætter ild til noget, kan det tit være den eneste mulighed, de kunne finde på for at gøre omverdenen opmærksom på, hvordan de har det. Eller det kan handle om, at de ved at sætte ild til noget, flytter fokus over på noget andet og for en tid ikke kan mærke sig selv.

”Ildspåsættelse kan nogle gange være den eneste handlemulighed, de selv kan se. En af mine klienter fortalte, at når han følte sig presset følelsesmæssigt og ikke kunne klare mere, så satte han ild til noget. For på den måde blev hans hjerne rensed,” siger Tove Svendsen.

Hun forklarer, at noget af det grundlæggende for samtalerne går ud på, at hun viser dem, at hun anerkender dem, og at hun forstår, at de har det svært. Men hun anerkender ikke deres kriminelle gerninger.

”De domfældte udviklingshæmmede føler ofte skam over, hvad de har lavet.

Tove Svendsen

- Blev uddannet psykolog i 1983, og har siden taget en systemisk efteruddannelse
- Er blandt de få psykologer, som kun arbejder med temaer om udviklingshæmmede. Hun beskæftiger sig især med samtaleterapi, supervision og undervisning
- Terapeutiske samtaler koster almindelig psykologtakst
- Driver firmaet Center for Udviklingshæmning og Psykisk Velvære i Århus (se eventuelt www.ceud.dk)
- Løser opgaver for VISO
- Er tilknyttet Videnscenteret for konsulent og Nasjonalt Kompetansesenter for Aldring og Helse i Norge
- Skriver på en bog med arbejdstitlen *Udviklende dialoger – samtaler, samspil og samhandling med mennesker med udviklingshæmning*

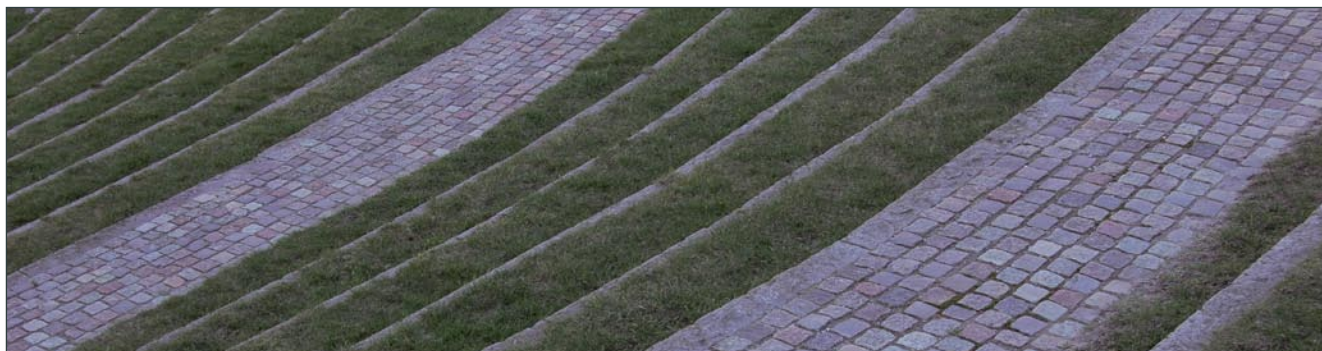

Foto: Levente Szabo

De har ikke et ønske om for eksempel at sætte ild til en beboelsesejendom. Derfor har de i høj grad brug for, at der er nogle mennesker, som hjælper dem med at lære at rumme deres svære følelser og give dem nogle handledskaber. På den måde ved de næste gang, de bliver vrede, at der er andre og bedre måder at reagere og handle på end at sætte ild til noget.”

Tove Svendsen lærer også de domfældte at skelne mellem forskellige følelser. Hun taler med dem om de nuancer, der findes i spektret fra glad til vred.

”Hvis vi for eksempel taler om, hvorfor han har lyst til at sætte ild til noget. Så spørger jeg til, hvor gal han var. Eller var han skuffet eller ked af det? Det er svært for dem, og ofte bruger de lang tid på at kigge på parkeringspladsen uden for vinduet, inden de svarer. Men ligeså stille lærer de at kende forskel på følelser og kombinere det med at handle mere hensigtsmæssigt, når de får det på en bestemt måde,” forklarer hun.

Ændrer personalets tankegang

Ved siden af terapisaftalerne med de udviklingshæmmede tager Tove Svendsen også ud på bosteder og laver supervision. Ofte støder hun på en bestemt tankegang hos personalet, som er med til at forhindre, at der kan ske forandringer. Denne tankegang skal der arbejdes med, så der kommer flere perspektiver og nuancer på forståelsen af den domfældte:

”Jeg møder medarbejdere på botilbud rundt om i Danmark, som siger: ’Han er udviklingshæmmet kriminel, så derfor ...’. Men det er en meget fastlåst måde at tænke på.

Derfor bruger jeg mange kræfter på i stedet at lære personalet at tænke: ’Hvad er han mere end kriminel?’ For den kriminalitet, som den udviklingshæmmede har begået, er jo kun en lille del af, hvad vedkommende rummer som menneske,” siger Tove Svendsen.

Men det kræver, at personalet lærer at udforske, hvad der sker i personen, når han eller hun er udadreagerende, eller har begået noget kriminelt: Hvorfor gør han/hun det, de gør, og hvem er de? I stedet for at tænke, at den udviklingshæmmede har en bestemt adfærd, der er forkert og skal laves om. Det gælder om at komme bag ved handlingerne. Sådan nogle spørgsmål er vigtige at arbejde med som personalegruppe, mener Tove Svendsen.

Efter cirka 45 minutters samtale med Tove Svendsen, kommer den domfældtes pædagog ind i lokalet til dem. Her fortæller den udviklingshæmmede selv, hvad han har lyst til at tage med fra samtalen. For der skal være et samspil mellem terapien og bostedet, så terapien rigtigt kan bære frugt.

Hovedparten af de domfældte udviklingshæmmede, som Tove Svendsen har haft samtaler med, har alle været ildspåset

tere eller forsøgt at begå voldtægt. Men kriminaliteten fokuserer hun ikke så meget på:

”De gamle papirer og retsakter om personen kigger jeg sjældent på. For jeg er ikke så interesseret i, hvad de har begået af kriminalitet i deres fortid. Det er noget af den tankegang, som jeg gerne vil lære personalegrupperne om.”

Samtale, samtale, samtale

Hvad er det så, det skal dreje sig om, hvis man skal se bort fra den kriminelle handling? Tove Svendsen er ikke i tvivl. Det handler om, at man skal opbygge nogle tillidsfulde relationer til den domfældte udviklingshæmmede, anerkende dem og tale rigtig meget med dem.

Hun fortæller, at hun på et botilbud oplevede en udadreagerende udviklingshæmmet, som altid opholdt sig på værelset. Pludselig begyndte han at komme ud på fællesarealerne, og stod en dag og skrællede gulerødder sammen med en pædagog. Men der manglede noget for at gøre situationen ideel.

”Den udviklingshæmmede og pædagogen stod ved siden af hinanden. Uden at tale sammen. Her var der ellers en oplagt mulighed for at bekræfte, anerkende og opbygge en relation gennem en samtale. I dette tilfælde ville det heller ikke tage ekstra tid, som jo ellers er en mangelvare på mange bosteder.”

Tove Svendsen mener, at der bliver talt alt for lidt med de udviklingshæmmede i hverdagen på botilbuddene, og at der er for meget envejskommunikation i form af krav og information. Men der er muligheder for at tale sammen. For eksempel ved middagsbordet, hvor personalet skal tale med beboerne og ikke med hinanden.

Og gør en medarbejder rent og en udviklingshæmmet vælger at være i samme rum, kan medarbejderen forsøge at sætte ord på samværet og sige: 'Jeg kan godt lide, at du er her.' Det er med til at opbygge en relation til den udviklingshæmmede. En relation, som han eller hun virkelig har brug for.

Stykker en livshistorie sammen

Målet med Tove Svendsens terapi-samtaler er på sigt, at den domfældte udviklingshæmmede lærer at mærke sig selv. At hjælpe personen med at finde og skabe sin egen identitet.

Derfor stiller psykologen de samme spørgsmål, som hun opfordrer medarbejdere på bosteder til at stille omkring, hvem de dømte selv er, hvad de kan, og hvad de har lyst til.

"Det sætter altid et jordskælv i gang, når jeg spørger, hvad de har lyst til. Det er sjældent, at de er blevet spurgt om det.

Nogle har en pædagog med ind de første gange til samtalerne, og når jeg stiller det spørgsmål, kigger de på pædagogen, inden de svarer."

Tove Svendsen har således fokus på, hvordan de domfældte udviklingshæmmede har det i dag frem for at gribe fat i deres fortid. Fortiden og kriminaliteten taler de kun om, hvor den har betydning for nutiden.

"Ligeså stille begynder de at udvikle sig som mennesker, de udvikler deres sprog, de truer ikke længere og begår som oftest heller ikke ny kriminalitet. De oplever, at de ikke længere skal slå sig igennem med vold for at udtrykke det, de gerne vil," siger Tove Svendsen.

Efter et langt terapiforløb oplever Tove Svendsen, at de domfældte udviklingshæmmede får opbygget deres egen identitet og får stykket en livshistorie sammen, der giver mening og gør det lettere for dem at leve.

Samtaler nytter

Kerneproblemet, som Tove Svendsen ser det, er, at vi som samfund ikke har interesseret os for gruppen af udviklingshæmmede og domfældte som mennesker. Vi har ikke set personlighederne bag diagnosen og dommen. Ikke være

optaget af, hvad de tænker og føler. Det er på tide, at vi kommer i gang med det, mener hun.

"Jeg synes, at det er interessant, hvad de udviklingshæmmede tænker, og hvad de synes er svært. Men jeg er godt klar over, at det stadig er en gængs holdning, at det ikke nytter noget at samtale med udviklingshæmmede på den måde. Men det gør det. Det handler slet og ret om at tale sammen og lytte til, hvad de fortæller. Så kan vi nå langt."

